

Om Fyens Stifts patriotiske Selskab.

Ovennævnte Selskabs Bestyrelse har, ved at tilstille Udgiveren nærværende Meddelelse, yttret, at efterat Fyens Stifts patriotiske Selskab i 29 Aar har fortsat sine Bestræbelser, for at virke paa Industrie og dertil sigtende Tænkksomhed, saavel blandt Haandværker, som Landmænd af alle Klasser, har det troet at ville gavne flere, end blot Selskabets Medarbejdere, ved at oversee saavel hvad det har virket, som hvad det har bestræbt sig for at virke.

Den Oversigt, som Conferentsraad v. Holten, efter Selskabets Anmodning, har forfattet, ønsker Selskabet offentliggjort, i den dobbelte Hensigt, derved mulig at kalde flere til Samvirken, deels ogsaa at sikkre Kundskab om dette Selskab og dets Stræben at komme til Efterlægten, saavel til Veiledning, som Advarsel ved lignende Foretagender.

Den Aand, som nu rører sig blandt vore Medborgere for Alt hvad angaaer Fødelandet, som ogsaa har beriget vort Selskab med flere kraftfulde Mænd, og tilskyndet end flere til at yde vore Bestræbelser Bistand og Opmuntring, gjør det til Pligt, at forelægge Almeenheden en Udsigt over Selskabets Virksomhed, fra dets Oprettelse i Aaret 1810 til nærværende Tid; af hvilken Udsigt vel vil sees, at manget Forsøg ikke har svaret til Hensigten, at mangen i de henrundne Aar lagt Plan har maattet op-

gives; men at der dog i det Hele ikke er virket ubetydeligt til at opnaae Selskabets i dets Love angivne Formaal: Landvæsenets, Havevæsenets, Huusflidens, Konstflidens og Havfiskeriets Fremme, saavel ved Præmier, som ved Agtelsestegn, Belønninger, rentefrie Laan og nyttige Skrifteres Udbredelse. Bed at gjennemgaae hver af disse Industriegrene for sig, vil man søge at vise dette.

A. Landvæsenet. I 1811 udsattes adskillige Præmier til Agerdyrkingens Fremme, for Berelbrug, for Tangs Anvendelse til Gødning, for tospændige Ploves Indførelse og for Kartoflers Anvendelse til Kreaturers Føde. Grundet paa en herom af Proprietair Hofmann-Bang skrevet Afhandling om Kartoffelavl, anskaffede Selskabet af de bedste Redskaber til disses Dyrkning. Hvyppeloven med Hjul fandtes i Særdeleshed hensigtsmæssig. Til Fremskynden af Jordblanding med Mærgel sattes i 1811 150 Rbd. til Disposition, en Landmand understøttedes til en Reise til Holsteen, for at gjøre sig bekendt med Mærgelens Brug og meddele sine Erfaringer skriftligen. Bed denne Mands Anviisning virkedes senere væsentligt i denne Retning.

I 1821 udsattes 3 Præmier for de bedste Kornrensningsmaskiner, og tvende slige anskaffedes senere af Selskabet.

Til Præmie-Ploining i 1838 sattes 25 Rbd. til Grev Schaffaligkys Disposition, og efter dennes Dypgivende mødte ved denne Ploining 57 Plove og udbeektes 14 Præmier.

Høravlen har Selskabet fremhjulpet paa flere Maader, deels ved at forskrive rigaist Hørfros directe, og detses Fordeling ved Medlemmerne til Landbrugene i smaae Partier, og deels ved praktist Anviisning. Virksomheden i saa Henseende er især i de senere Aar betydeligen tiltaget. Det første rigaist Hørfros anskaffedes i 1825 for Selskabets Regning med 20 Td., og samme Quantum indkjøbtes senere Aar for Aar. 45 Tdr., der i 1830 allernaadigst skjænfedes med en Trediedeel i 3 paafølgende Aar, fordeeltes ligeledes blandt Landbrugene, og i 1837 forskreves 30 Tdr. Høravlen udbredte sig saaledes Tid efter anden velgjørende og med særdeles Held, Nyttens erkjendtes, Tiltroen hos Landmanden til det Hørfros, der leveredes fra Selskabet, tiltog, og det besluttedes, at flere af dets Medlemmer skulde anmodes om at paatage sig Uddelingen af rigaist Hørfros i de Egne, hvor Høravlen endnu ikke var almindelig, hvilket havde den Virkning, at der i 1838 anskaffedes og fordeeltes 77 Foustager af dette Fros, og at der for 1839 vil behøves over 100 Dito. Fremdeles er man betænkt paa at forskrive 2 Tdr. amerikansk Hørfros, for dermed at anstille Forsøg ved Siden af det rigaist.

Ved Anskaffelsen af 2 Hørbrydningsmaskiner samt større og finere Gold, har Selskabet tillige bidraget til bedre Sædefros, og da det paa samme Tid henvendte stadig Opmærksomhed paa Productets videre Forædling, ligesom andre private Foreninger virkede

til samme Formaal, har Høravlen gjort paafaldende Fremfrit. Der avles nu ikke alene langt mere, og bedre Hørfrø end før, men ved Hørrens Fiinhed, Længde og bedre Behandling med de saakaldte engelske Hegler, af hvilke Selskabet ligeledes har anskaffet nogle, samt ved andre fordeelagtige Omstændigheder, leveres nu langt bedre og finere Lærred.

Til yderligere Godtgjørelse af Ovenanførte, bemærkes endnu, at, efter en fremlagt Fortegnelse fra Odense Toldkammer, er der i de sidste 4 Aar, fra 1834 til 1838, efter et Middeltal, indført fra fremmede Steder til bemeldte Toldsted, iffun 13½ Skpd. aarligen, medens der fra 1824 til 1830 er indført 120 Skpd. aarligen; ligesom at Hørfrøets Udførselse betydeligen er tiltaget, idet der i de sidstnævnte Aar udfibedes iffun 164 Tdr. aarligen, medens der fra 1834 til 1838 udfibedes 2,319 Tdr. aarligen.

I 1818 udsattes en Præmie for den bedste Afhandling om Melkens rigtige Behandling til Smør og Ost; men de tvende indkomne Afhandlinger fandtes ikke kvalificerede til denne Præmie. I 1838 paatog Proprietairerne Hofmann-Bang og Schmidt sig at udarbejde en kort og fattelig Veiledning til Smørrets Behandling, af hvilken Afhandling nu 1000 Exemplarer, ved Selskabets Foranstaltning, ere blevne trykkede og fordeelte blandt Landalmuen i Provindsen. Tillige have enkelte af Selskabets Medlemmer anstillet vedholdende Forsøg til at tilvirke det bedre Smør og til Efterligning af de berømteste fremmede Oste.

Til Oplysning om de syenfte Heste- og Dvæg-

racer, udsattes i 1831 Præmier, hvilke imidlertid, uagtet gjentagne Opfordringer, ikke afstedes. Selskabet indskrænkede sig derfor til, ved Dyreflue at vinde Erfaring i saa Henseende, og det omhandlede, om man skulde udsætte visse Præmier for enkelte udmærkede Dyr, eller om man ikke hellere, i Betragtning af Vanskeligheden ved slige Præmiers Tilfjendelse, burde foretrække en Forholdsregel, hvoraf der kunde ventes, at en heel Mængde Dyr fremstilledes. Dette sidste vandt Selskabets Bifald, og en Committee udnævntes til, i Forbindelse med Odense Beddeløbs Committee, at foranstalte og lede Dyrefluet. Hertil anvendtes i 1832: 300 Rbd. og i 1833: 100 Rbd., for at fordeles i mindre Summer for Dyrenes Stilling. Senere ophorte disse Bidrag, men da Dyrefluer vistnok fortjene Selskabets fremdeles Opmærksomhed, ville de ei tabes af Sigte, naar Planen der til i Tiden er modnet og understøttet ved Almenehedens Ønsker.

B. Havevæsen og Træers Opelskning. For levende Hegn's Plantning udsattes og vandtes Præmie i 1811, og Proprietair Langkilde meddeltes et Agtelsestegn for hans Bestræbelser i denne Retning; samt i 1818 lignende for Frugttræers Plantning. Lillige anvendtes i 1815: 200 Rbd. til Haveculturens Fremme blandt Landsbye-Ungdommen, og Aaret derefter anviste Proprietair Hofmann-Bang en Haveplet ved Hasmark til Underviisning for Skolebørnene. Videre er Intet virket til Havevæsenets

Fremme, med Undtagelse af enkelte Gratificationer til Skolelærere paa Landet for Børns Underviisning, og en Gave af 75 Rbd., der i 1836 tilstodes Boldmester From i Nyborg. Imidlertid vil denne Gjens- stand fortjene Selskabets fremdeles Dpmærksomhed og Anviisning til Skolebørnene paa Landet i Særdeles- hed søges opmuntret.

C. Huusflid. Hertil har Selskabet søgt at virke paa flere Maader, og i Særdeleshed ved Ung- dommens Dannelse, ved at vænne dem til stadigt Arbeide, hvilket ogsaa er lykkedes saavel, at Pigebør- nene nu fortrinligen søges af Huusmødrene fra Ar- beidskolerne, ligesom ogsaa Erfaring, hentet fra en- kelte Skoler, har viist, at Drengenes Arbeide vil danne dem for den modnere Alder til nyttig Bessjæf- tigelse i Vinterastenerne, istedetfor at tilbringe disse ørfesløse.

I 1815 anvendtes 400 Rbd. til en Industri- skole, og 200 Rbd. til en Tegneskole i Odense, lige- som der Aaret efter tilstodes 400 Rbd. til Industriens Fremme paa Landet, for af Provsterne, med tiltagne Mænd, at fordeles i de forstjellige Egne.

Paparbeide, Straas og Kurvesletning søgtes ud- bredt (hvorom nærmere under Rubrikken Kunstflid) blandt Ungdommen, enkelte Summer tilstodes til Ma- terialier og Redskabers Anskaffelse, Gratificationer ga- ves for Børnenes Dplæring, og nogle Seminarister oplærtes i Kurvesletning.

Allerede i 1811 udsattes 13 Præmier for Sko-

lærere paa Landet, der underviste Børn i Haandarbejde, og 14 til Huusflids Opmuntring for Tjenestefolk af Mandkønnet. I 1816 bestemtes 50 Rbd. til Opmuntring for Bønderbørns Underviisning i Haandarbejde. Disse Skoler havde fornemliggen god Fremgang i det nordlige Fyen, saaledes, at Haandgjerning, efter Amtsprovst Lyffens beromgjorte Beretning, i 1818 drevs i 30 Skoler, hvorfor Selskabet ogsaa vedblev senere at virke for Haandgjerning paa denne Maade ved enkelte smaa Præmier til Lærere eller Børn.

Haandgjerningsskoler findes nu tillige i de fleste af Provindsens Kjøbstæder. H. R. H., Prinds Christian Frederik, Selskabets høie Patron, har opmuntret til disses Understøttelse, og ligesom man alt ved et rentefrit Laan er kommet en saadan Skole i Kierteminde til Hjælp, og forundte Lærerinden ved denne en Gave i tvende Aar, saaledes vil Selskabet ogsaa fremdeles have denne naadigste Opmuntring for Die.

I 1831 oprettedes en Tegneskole i Odense af Portraitmaler Moe, til hvilken der da og fremdeles tilstodes en aarlig Understøttelse, senest af 60 Rbd., imod herfor at undervise 10 Drengene af Almuen.

Som Agtelsestegn overrastes Degnen Holdt i Høselager et Sølvbæger for Virksomhed i at anføre Ungdommen til nyttig Beskæftigelse; til Pigen Gertrud Jensdatter en Dragkiste for Huusflid, og til Institutbestyrer Rasmussen i Aalsens, paa hvis Kartefabrik en Mængde Børn finde Arbejde, et Sølvbæger.

Af Gaver eller Gratificationer for Huuslid og Virksomhed, er i Alt tilstaaet 376 Rbd. til 16 forskjellige Personer.

Saaledes har Selskabets Opmærksomhed været henvendt paa at vænne Børnene til Virksomhed i den Alder, da de endnu ei have Kræfter til det med Landbrug eller Haandværk forbundne Arbeide, og søgt at opnaae dette saavel igjennem Skolerne, som udenfor disse, ved at lade undervise i Paparbeide, Kurvestfletning, Tegning, m. m., men især har Selskabet næsten uafbrudt, i det sidste Decennium, vedligeholdt og opmuntret Arbeidsskoler, saavel paa Landet, som Kjøbstæderne, hvilken Oplæring i selve Skolerne maa ansees at være af saa meget større Vigtighed, da Børnene i disse, fremfor i Hjemmet, lære de nye Methoder til at nytte Hør, Blaar og Uld, der ere saa vigtige især i trange Aar, og som der-ved ville overføres fra Skolen til Hjemmet.

I 1836 udsattes 2 Præmier for den bedste Afhandling om Uldkæmning, uden at nogen af dem vandtes; imidlertid tilstodes dog Forfatteren til den ene af disse senere en Gratification, imod at oplære tvende Mænd i Uldkæmning og Garnfarvning, og at overlade Selskabet et Sæt af de dertil fornødne Redskaber; og man besluttede at lade 8 Par Uldkamme forfærdige i den Hensigt at udsætte dem som Præmier for de Personer, der godtgjorde at have duelliggjort sig. Paa denne Maade har Selskabet ogsaa søgt at virke til Uldens bedre Anvendelse, en

Green af Industrien og Huusfliden, der ogsaa ved den aabnede Udsigt til uldne Væveres Af sætning i Amerika fortjener Opmærksomhed, og man tør tillige nære det Haab, at Overbeviisningen om den finere Ulds Fortrin snart vil vække Interesse for de fortrinligere Faareracer og Uldvarernes Forædling. I denne Hensigt har Selskabet, foruden bedre Uldkammer, bragt Barmegryder og andre Apparater i Gang og skaffet Leilighed at lære Haandgrebene, saaledes, at der nu i Provindsen gives flere Uldkammer og Spinderstæder, der levere godt Kæmmegarn, eller det saakaldte Arrasgarn, og at Huusmodrene efterhaanden have lært at vælge passende Uld dertil.

D. Kunstflid. I Aaret 1811 oprettedes en Boutik i Odense til Udsalg af Vegetoier, Kurvemaager og Paparbejder, m. m., og opmuntredes tillige ved Præmier til indenlandske Vegetoiers Forarbejdelse. Af sætningen fra denne Boutik var i Begyndelsen meget stor og Indretningen viste sig fornemlig i de 3 første Aar som gavnligt virkende i flere Henseender til Kunst- og Huusflids Fremme; men senere astog Udsalget Aar for Aar, og i 1827 hævedes denne Boutik aldeles.

I 1812 opmuntredes til Kurve- og Straafletning af Byernes Fattigvæsen. En Kone i Odense erholdt Rejsepenge til at gøre sig bekendt med en Straafabrik i Jylland, for siden at oplære Børn af Byens Fattigvæsen, til hvilket Diemed Redskaber anskaffedes paa Selskabets Regning, hvorhos der tillige

tilstodes hende et Laan af 300 Rbd. Dette Foretagende lykkedes ret vel i de første Aar, men Fabricationen ophørte i 1818, og det besluttedes, intet Bidere at anvende paa denne Industri. Saaledes som allerede under Rubrikken: Huusflid er bemærket, oplærtes nogle Seminarister i Kurvvefletning til Fremme for denne Industri blandt Vandungsdommen.

Til Opmuntring af Paparbejde og dertil fornødne Redskabers Anskaffelse virkedes ogsaa ved Gaver.

I 1813 tilstodes Kleinsmed Hans Christensen af Odense, for Duellighed i at forfærdige de finere Istenframvarer, Omkostningerne til en Polcermaskines Anskaffelse, samt desuden en Gave af 100 Rbd.; ligeledes erholdt Mechanicus Milling af Odense i 1824 et rentefrit Laan af 250 Rbd. til en Dreiermaskine.

Til Oprettelse af et Meubelmagazin i Odense, under Selskabets Konstcomitees Tilsyn, tilstodes 3 Snekere et rentefrit Laan af 400 Rbd. Ligeledes ere tvende Instrumentmagere i Odense blevne understøttede ved Gave og Laan. Rentefrit Laan af 200 Rbd. tilstodes ogsaa Model-Snedker Allerup fra Kjøbenhavn til et Jernstoberies Anlæggelse ved Odense, og det er glædeligt, herved at have medvirket til et for Provindsen saare gavnligt Anlæg, der ved Entreprenorens Duellighed og Virksomhed alt betydeligt er udvidet.

Selskabets Opmærksomhed har imidlertid, i Forbindelse med ovennævnte Bestræbelser til Heravslens

Fremme, fornemmeligen været henvendt paa dette Products Forædling. Allerede i 1812 tilstodes en Bæver i Odense Hjælp til Anskaffelse af forbedrede Redskaber, ligesom man Næret derefter anskaffede 2 Bændelsvæve, der sattes i Gang i Landsbyen Lumbye. Senere blev den saakaldte jaquardske Maskine bekendt, og Selskabet befestede en Bævers Dplæring, en saadan Maskine indkjøbtes, og til tvende andres Anskaffelse gaves Understøttelse. Disse Damastes Væve udbredtes snart, flere Mestere anskaffede sig deraf og holdt dem i bestandig Gang. Der leveres fra disse, hvoraf der alene i eet Sogn findes 6 Stykker, ikke alene den fineste Linnedvævning i de smukkeste Monstere, men tillige Gulvtæppetøier ligesaa smukke og stærkere end de engelske. For Selskabets Regning er tillige en Slagmaskine til Monstere ved Damastvævning under Arbeide.

Handstefabricationen afgav i forrige Tider en ikke ubetydelig Udførselsartikel fra Odense. Denne Industrigreen aftog imidlertid Tid efter anden, og Selskabet forsøgte paa dens Ophjælpning ved at anskaffe en Maskine til at flække Skind og ved senere at understøtte en Handstefemager til dette Arbeide; men Maskinen svarede ikke til Hensigten og Forsøget opgaves. Senere lod man Handstefabricationen i Odense undersøge, men Resultatet blev, at Selskabet ikke directe kunde virke til dens Opkomst, hvorimod der i 1831 tilstodes Handstefemagerlauget sammesteds et rentefrit Laan af 500 Rbd.; ligesom i 1835 et lignende

Laan af 500 Rbd. til den duelige og dristige Handffemager Lange i Odense til Udvidelse af hans Handffefabrik, fra hvilken der nu leveres Varer, der omtrent kunne maale sig med de franske. Tillige for tjener her at bemærkes, at om end Fabricationen af de saakaldte Randers Handsker er aftaget, saa forfærdiges der dog endnu ganske fortrinlige Varer af dette Slags, der finde villig Affætning, saavel i Indsom Ublandet.

I 1833 foreslog Proprietair Hofmann-Bang at anvende en vis Sum til at fremme Pottemagerarbejde, især med Hensyn til Syltefrukter, hvis Glasur kunde udholde Saltlage og Edikesyre. Konstcomiteen henvendte sig i saa Henseende til Landhuusholdningssekskabet, som raadede, at sende en Mand til Helsingborg, for der at oplæres; men da det senere erfarede, at man ei kunde erholde Tilladelse til at lade nogen fremmed Svend oplære ved Fabrikken i Helsingborg, bortfaldt Forslaget.

I 1836 androg et Medlem af Selskabet paa dets Medvirkning til en Udstilling af KonstflidsFrembringelser, saaledes som denne fandt Sted i Aarhus; men de indhenteede Underretninger om denne Foranstaltning dersteds vare lidet opmuntrende, og da bemeldte Medlem senere sammentraadte med et Par Mænd i Odense, for at foranstalte en sliq Udstilling, hvorved Sagen overgik til et privat Foretagende, bortfaldt den attraaede Medvirkning fra Selskabets Side.

E. Havfiskeri. Herpaa var Selskabets Dp-
mærksomhed alt henvendt i 1811, da der udsattes 2
Præmier, hver paa 40 Rbd., for Nedlægning af
Høstfild, og 3 andre af samme Beløb for Tørring
af Flyndere. I 1814 kom Havfiskeriet atter paa
Bane, og et Medlem foreslog dette endog som en
særdeles Gjenstand for Selskabets Virksomhed. Imid-
lertid er i saa Henseende saagodtsom intet Videre
foretaget, idet kun enkelt Understøttelse til Fiskegarns
Anskaffelse er forundt, og et enkelt Agtelsestegn ud-
deelt til en Fisker. Den væsentligste Hjælp, som ga-
ves, var et i 1823 til en Skipper i Nyborg tilstaaet
rentefrit Laan af 500 Rbd. til Fiskeri i Store-Belt;
men denne Entreprise havde intet heldigt Udfald.
Dog bør det her bemærkes, at der igjennem det kon-
gelige Rentekammer aarligen anvendes visse Sum-
mer som Laan til Havfiskeriets Fremme, og at Sel-
skabets Bistand saaledes mindre fornødiges.

Foruden den ommeldte Afhandling om Smørs
Tilberedning, har Selskabet tillige søgt at virke ved
andre landoeconomiske, eller for Almuen passende
Skrifter, først ved, strax efter dets Dprettelse, at
udgive et Tidsskrift, der imidlertid nogle Aar efter
ophørte, og senere ved Fordeling af Proprietair Mou-
riers Priissskrift om Brød og Brødbagning, Proprie-
tair Hansens Forsøg til hensigtsvarende Agerdyrk-
ning, Rafns Afhandling om Høravlen, Skolelærer
Holms Oversættelse af en Bog om Haarcavlen, Dp-
tegnelse for en Lærling fra hans Huusbond, samt 3

Skrifter, udgivne af Selskabet for Trykkesfrihedens rette Brug.

Endelig anføres, Selskabets pecuniaire Tilstand vedkommende, at dets Formue, der i 1811 beløb sig til 2,100 Rbd. i Obligationer og 1,077 Rbd. i Contanter, ved Enden af 1838 er voret til 5,550 Rbd. Solv i fgl. Obligationer, 450 Rbd. Solv og 3,850 Rbd. Sedler i private Obligationer, 900 Rbd. henstaae i Sparekassen, og 101 Rbd. 89 St. i Contanter; hvorhos tillige bemærkes, at $\frac{1}{4}$ Part af de aarlige Renter, overeensstemmende med Selskabets i 1830 forfattede nye Love, accumuleres indtil Capitalfondet er voret til 15,000 Rbd.; samt at der, efter H. R. H., Selskabets Patrons, Tilskyndelse, herefter aarligen, ved Afslæggelse af foregaaende Aars Regnskab, vil vorde fremlagt Budget over paafølgende Aars beregnede Indtægt og Udgiwt.

Med denne Fremstilling af Selskabets Stræben, og dennes gavnlige Resultater, har man troet at møde deres Dnsker, der yttrede Vyst til nærmere at kjende det, og derved tillige søgt at forege dets Kraft og Betydning for Fædrelandet. For det egentlige Landbrug har Selskabet vel hidtil kun virket leilighedsvis, da dets Opmærksomhed kaldtes til flere Sider; men saavel Landbruget selv, som dets Producters Formerelse og Forædling, opfordrer nu mere end nogensinde før de oplyste Landbrugere til at forene deres Kræfter, ved

at meddele hverandre deres Erfaringer og Planer, da Intelligentsen nu mere og mere hæveder sin Plads og fortrænger tankeløs Slendrian og nedarbejdede Fordomme.

Selskabet tæller saa mange og oplyste Mænd af alle Klasser, at her let kan danne sig en Afdeling, som udelukkende sysselsætter sig med Landbruget, for hvilket anseelige Foreninger nu virke, ei alene i England, men i alle os tilgrændsende Lande. Selskabet kunde da tillige med større Kraft virke til de gavnlige Formaal, det nu har eller maatte optage. Nye Opfindelser og Forbedringer bydes os daglig ved den Ideeverling, der nu er imellem alle civiliserede Folkeslag; de fængsle den Isoleredes Opmærksomhed nogle Dieblifte, men han kaldes snart til at give Agt paa andre, og overvældes ved Mængden af de Opfindelser og Erfaringer, der rækkes ham, da han staaer ene og ei veed om Andre alt have udført dem i Nærheden, eller ville med ham dele Undersøgelsen og anstille Prover. Saaledes gaae vigtige og høist gavnlige Opfindelser og Forbedringer tabte for Almeenheten i Decennier, ja i halve Sekler.

Naar derimod Flere, ved at samles, meddele hverandre ei blot deres Erfaringer, men ogsaa deres Dom over anstillede Forsøg og foretagne Prover, vil mangan nyttig Spire finde Næring, og megen god Frugt modnes; Landmanden i Almindelighed vil med Tillid følge den mere tænksomme Landmands Exempel, og Høsten blive velsignende for Fædrelandet.